

опасные болезни и рак, преступности, безработицы, смертности, разводимости и др. Внимания заслуживает повышенный уровень социально-экологического неблагополучия в городах и на юго-востоке области.

Определены и проанализированы общие показатели уровня жизни населения для административных единиц области. Выделено в её пределах территории со сравнительно высоким, средним и низким уровнем жизни. Уровень жизни в пределах области является средним по сравнению с другими регионами Украины. Сравнительно высокий уровень жизни в областном центре и прилегающем к нему Кировоградском районе. Большинство районов области имеют низкий уровень жизни населения.

Ключевые слова: уровень жизни населения, материальное благосостояние, инфраструктурная освоенность, социально-экологическое неблагополучие, заболеваемость населения и др.

Abstract:

Natalia Maslova, Valentina Mirza-Sidenko, Yulia Kostyuchik. TERRITORIAL ASPECTS OF DIFFERENTIATION OF STANDARD OF LIVING OF THE POPULATION IN THE KIROVOGRAD REGION.

The article highlights the territorial aspects of differentiation of the standard of living of the population in the Kirovograd region. Based on the available statistical data, a system of indicators was selected for analyzing the standard of living of the population of the region and combined them into three criterion groups: indicators of the material well-being of the population, infrastructure development of the territory and social and environmental problems.

The territorial differences in the levels of material well-being of the population by districts and major cities of the region are analyzed. The following indicators were included in this criterion group: average monthly nominal wages, average assigned pension, retail turnover per person, consumption of paid services, and housing. The level of material well-being of the population in most areas of the Kirovograd region is below the average in Ukraine. Territories of relative material well-being look like Kropyvnytskyi and Znamenka. The average level of material well-being is characteristic of Kirovograd and Blagoveshchensky districts, as well as for the city of Alexandria. In the remaining administrative units of the region, the level of welfare is below average or low.

The territorial disproportions in the levels of development of the infrastructure of the Kirovograd region are emphasized and highlighted and spatial differences in the main indicators of infrastructure development in the region are analyzed (16 indicators combined into 8 groups reflecting the provision of housing and public utilities services, healthcare, communications, educational institutions of cultural type, libraries). It is established that the region has an average level of infrastructure development. The highest level of infrastructure development has the largest cities of the region and areas within which they are located, as well as the Olshansky district. The least infrastructurally developed are the Gaivoron, Maloviskovskiy and Novoukrainskiy districts.

The groups of territory are distinguished by the level of socio-ecological problems and territorial differences are revealed in indicators that reflect the degree of environmental pollution, the incidence of the population for socially dangerous diseases and cancer, the level of crime, unemployment, mortality, attitudes towards the family's institution (in particular, divorce rates). Also noteworthy is the increased level of social and environmental problems in the cities and in the south-east of the region, due to the high incidence of the population of socially dangerous diseases and the accumulation of waste of various hazard classes, mainly as a result of mining industry activities.

An integrated indicator of the standard of living of the population of the districts and large cities of Kirovograd region has been identified and analyzed. Selected within the region area with a relatively high (above average), medium and low standard of living of the population. In general, the standard of living of the population within the region is average compared with other regions of Ukraine. A relatively high standard of living in the regional center and the adjacent Kirovograd district. But most areas of the region have a low standard of living.

Key words: standard of living of the population, material well-being, infrastructural development, social and environmental problems, morbidity of the population, etc.

Надійшла 09.11.2018 р.

УДК 911.3

Наталія МАСЛОВА, Валентина МИРЗА-СІДЕНКО, Володимир ПЕРЕВЄДЕНЦЕВ

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ПОШИРЕННЯ ПРОТЕСТАНТИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено територіальні аспекти поширення протестантизму в Україні. На основі статистичних даних проаналізовано динаміку та територіальні відмінності кількості та питомої ваги громад протестантів в загальній конфесійній структурі в Україні та її регіонах. Висвітлено конфесійну структуру протестантизму в Україні, представництво різних протестантських конфесій і течій в регіонах, інституційну приналежність наявних релігійних громад протестантів в країні та регіонах. Виділено групи регіонів України за рівнем поширеності протестантизму. Розкрито територіальні особливості забезпеченості релігійних громад протестантів культовими спорудами та священнослужителями.

Ключові слова: протестантизм, релігійна громада, конфесія, конфесійна структура, баптизм, свангелізм, адвентизм, п'ятидесятництво, Свідки Єгови, лютеранство, харизматизм тощо.

Постановка науково-практичної проблеми. В сучасному світі спостерігається тен-

денція до активного поширення протестантизму, який безупинно розширює контингент

віруючих та релігійної мережі. В Україні цей напрям християнства з'явився давно, але тривалий час суттєво не впливав на релігійну ситуацію. В різні часи протестантські громади то отримували сприяння в своїй діяльності, то піддавалися переслідуванням та припиняли існування, то відроджувалися в тих чи інших регіонах. Втім, з початку XXI ст. і донині незмінною тенденцією релігійного життя країни виступає поступове просочування в її культурно-релігійний простір, який століттями характеризувався домінуванням православ'я, різноманітних протестантських течій. Таке стрімке його розповсюдження зумовлене активною просвітницько-релігійною і місіонерською діяльністю та представництвом широкої палітри протестантських конфесій і течій. Актуальність дослідження географічних аспектів поширення протестантизму в Україні визначається тим, що зростання його присутності суттєво впливає на релігійну ситуацію в країні, змінюючи традиційну та історично усталену конфесійну структуру населення, що значною мірою визначає регіональну соціокультурну ідентичність.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження На разі дослідження релігійної сфери життєдіяльності населення стає актуальним напрямом досліджень в галузі суспільної географії. Про це свідчить поява значної кількості праць з географії релігій. Географічним аспектам релігійного життя в Україні та її регіонах в різний час приділяли увагу С.В. Павлов, А.С. Ковальчук, К.В. Мезенцев, О.В. Любіцева, О.І. Шаблій, О.Г. Кучабський, Л.В. Ключко, В.О. Патійчук, І.І. Костащук та ін. Водночас публікації з проблематики поширення протестантизму в країні зустрічаються вкрай рідко і переважно стосуються окремих регіонів країни [1,2].

Формулювання мети і завдань дослідження. Метою дослідження є виявлення суспільно-географічних закономірностей поширення протестантизму в Україні. Для досягнення мети поставлені такі завдання дослідження: на основі статистичних даних проаналізувати динаміку і територіальні відмінності в кількості та питомій вазі релігійних громад протестантських конфесій в Україні; проаналізувати конфесійну структуру протестантизму в країні та представництво громад різних протестантських конфесій і течій в регіонах; окреслити інституційну приналежність громад протестантів; виокремити групи регіонів за рівнем поширеності протестантизму; виявити територіальні особливості забезпеченості громад протестантів культовими спорудами та

священнослужителями.

Викладення основного матеріалу. Історію протестантизму в Україні умовно можна поділити на кілька «хвиль», що припадали на різні періоди історії. «Перша хвиля» проникнення протестантизму в Україну відбулася вже через кілька десятиліть після його виникнення в країнах Західної Європи через територію Польського королівства. Цей процес відбувався двома основними шляхами: навчання шляхетського та міщанського юнацтва за кордоном та місіонерська пропаганда. Першими протестантськими течіями на території України стали лютеранство та кальвінізм, які з'явилися у 30-40-х рр. XVI ст. Втім, протестантизм в ті часи не набув широкої підтримки [3]. «Друга хвиля» розпочалася з другої половини XVIII ст. Епіцентр діяльності протестантів перемістився з правого берега Дніпра на лівий. Протестантизм втратив свій переважно «західноукраїнський» характер і став фактором релігійної історії всієї України. У цей час лави українських протестантів поповнили десятки тисяч родин іноземних переселенців, яких уряд запросив для господарського освоєння південноукраїнських земель, відвойованих у Кримського ханства і Туреччини. Сприятливе політичне середовище призвело до створення у протестантів розгалуженої релігійної організації церковного типу. Найбільшим розмахом відзначалася діяльність Євангелічно-Лютеранської Церкви. «Третя хвиля» просування протестантизму наприкінці XIX – першій третині XX ст. пов'язана з поширенням нових протестантських течій (баптизму, адвентизму, згодом – п'ятидесятництва) та поновленням діяльності лютеранських і кальвіністських об'єднань на західноукраїнських землях [4].

На сьогодні протестантизм в Україні є найдинамічнішою конфесією, чий вплив на релігійне життя зростає. Неабияку роль у зміцненні позицій протестантів відіграє наявність сталих джерел поповнення лав, серед яких сімейне виховання, пропагандистська та місіонерська активність. Особливість сучасного українського протестантизму – набуття ним національно визначених рис. Протестантське середовище активно використовує національні обрядові традиції під час молитовних зібрань, релігійних свят, а українську мову – у проповідництві, житті громад, релігійній літературі. При цьому протестантські церкви не втручаються у внутрішньо-церковні проблеми інших конфесій, не виявляють нетерпимості до нових релігійних утворень, уникають зіткнень на конфесійній основі, обстоюють позицію ідей-

ного плюралізму і діалогу з усіма релігіями [3].

У 2016 р. в загальній конфесійній структурі України частка протестантських громад становила 31,0 %. Лише за останнє десятиріччя ця частка в країні зросла на 5,1 %. Слід зазначити, що з 2008 по 2012 рр. частка громад протестантів знизилася з 27,8 % до 27,2 %, але вже з 2012 р. до 2016 р. вона зросла до 28,9 % [5,6]. Нині в країні громади протестантів представлені в кожному з регіонів. Протестантизм поширюється швидкими темпами, постійно з'являються нові громади, течії, рухи, організації.

Динаміка кількості протестантських громад в Україні демонструє стале зростання, починаючи з 90-х років ХХ ст. Упродовж 2006-2016 рр. кількість громад протестантів зросла на 1751 одиниць (з 8570 до 10327) (рис. 1.). Це при тому, що у 2016 р. не враховувалася кількість таких громад в АР Крим через відсутність статистичних даних. Приріст громад спостерігався в усіх областях. Високий рівень приросту (106-196 громад) був у Закарпатській (196), Донецькій (142), Харківській (144), Черкаській (131), Чернівецькій (110), Дніпропетровській (106) областях та м. Київ (181). Низький рівень приросту (18-48 громад) характерний для Сумської (18), Херсонської (23), Хмельницької (30), Тернопільської (35), Чернігівської (37), Рівненської (42), Вінницької та Житомирської (по 48 громад) областей.

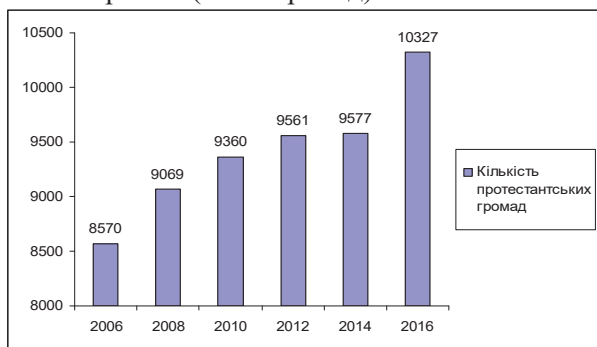

Рис. 1. Динаміка кількості протестантських громад в Україні, 2006-2016 рр.

Приріст протестантських громад відбувся за рахунок зростання мережі громад таких конфесій: баптистів (з 2849 до 3027), євангелістів (з 252 до 385), п'ятидесятників (з 2486 до 2825), адвентистів (з 1089 до 1102), реформатів (з 118 до 132), харизматів (з 1236 до 1392), інших організацій протестантів (з 244 до 1379) [5,6].

У 2016 р. абсолютна кількість громад протестантів в регіонах України коливалася від 164 до 775. В середньому на одну область припадало 417,3 громад протестантів. Найменше протестантських громад діє у Івано-Франківсь-

кій області (164). Найбільш представлені такі громади у Донецькій області (775 громад). Першу позицію за кількістю громад в Україні посідає баптизм (3027 громад), другу – п'ятидесятництво (2825), третю – організації харизматичного напрямку (1392). Досить чисельною і поширеною в країні є конфесія адвентистів (1102 громади). Менш представлені громади Євангельських християн (385), лютеран (85) і реформатів (132). До інших протестантських конфесій належать 1379 громад, що майже в 6 разів більше, ніж 10 років тому [5].

Упродовж останнього десятиріччя кількість релігійних організацій, що представляли 8 протестантських конфесій, в Україні зросла з 24 до 41 тобто на 70,8 %. Це зумовлено активною просвітницькою і місіонерською діяльністю різноманітних протестантських організацій з країн Європи та Північної Америки. Збільшення кількості релігійних організацій спостерігалось в конфесіях баптистів, євангельських християн, реформатів, харизматів та інших [5,6].

Внутрішня конфесійна структура протестантизму в країні має такий вигляд: громади баптистів становлять 29,3 %, п'ятидесятників – 27,4 %, харизматів – 13,5 %, адвентистів – 10,7 %, євангельських християн – 3,7 %, реформатів – 1,3%, лютеран – 0,8 %, громади інших організацій протестантського спрямування – 13,4 %.

В територіальному відношенні питома вага протестантських громад у конфесійній структурі коливається від 10,4 % до 48,7 (рис. 2.).

Найнижча частка протестантських громад (10,4-19,9 %) характерна для 4 західних областей: Тернопільської (10,4 %), Львівської (10,6 %), Івано-Франківської (11,6 %) та Хмельницької (17,8 %). Нижче середньої по країні (20,0-29,5 %) питома вага релігійних громад протестантів у 5 областях: Сумська (23,0 %), Чернігівська (23,2 %), Житомирська (24,6 %), Вінницька (25,5 %) та Волинська (28,7 %). У Сумській та Житомирській областях упродовж останнього десятиріччя відбулося зниження питомої ваги таких громад у конфесійній структурі. Середньою та вище середньої (29,6-39,1 %) є частка протестантських громад у більшості областей України: Київська (30,4 %), Херсонська (31,0 %), Рівненська (31,4 %), Закарпатська (32,3 %), Полтавська (32,8 %), Черкаська (34,5 %), Дніпропетровська (34,8 %), Одеська (34,5 %), Миколаївська (35,1 %) та Луганська (37,4 %). Найвищою (39,2-48,7 %) є їх частка у м. Київ (41,2 %), Запорізькій (42,4 %), Донецькій (42,9 %), Кіровоградській (43,1

%), Чернівецькій (44,7 %) та Харківській (48,4 %) областях [5].

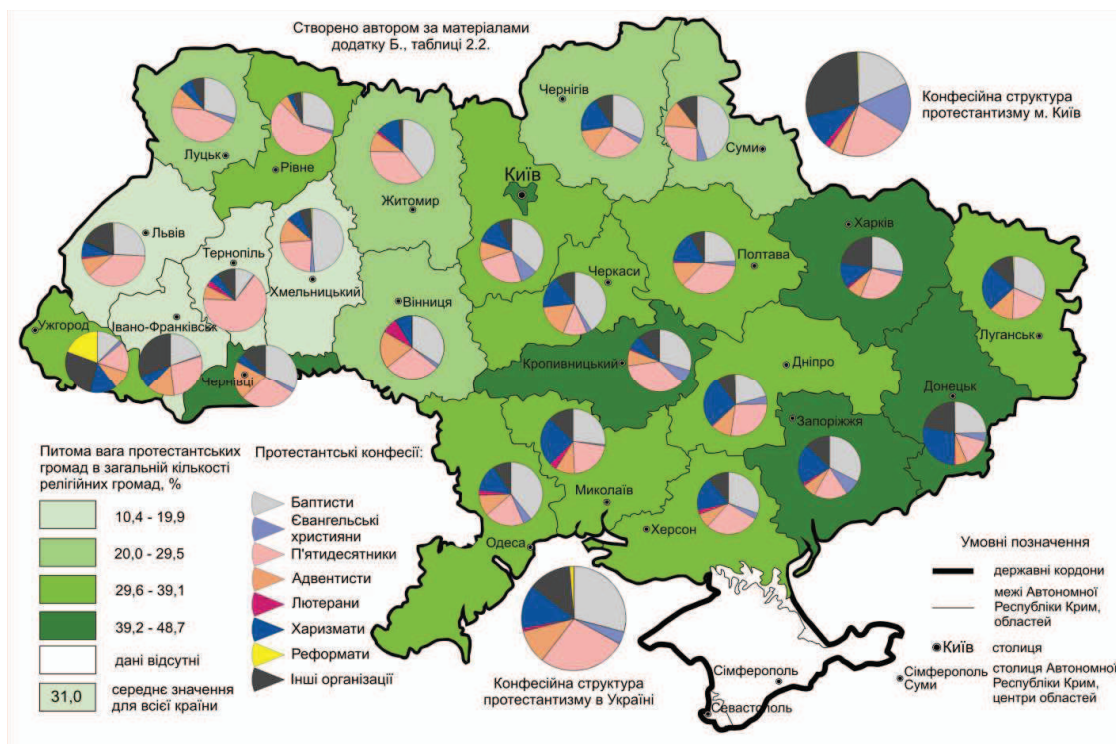

Рис. 2. Конфесійна структура протестантизму в Україні, 2016 р.

Найбільш чисельним за кількістю громад в Україні є баптизм. Кількість громад баптистів в регіонах коливається від 19 до 201. Найбільша їх кількість зафіксована у Київській (201), Черкаській (197), Чернівецькій (189) областях. Значна кількість таких громад діє у Вінницькій (187), Донецькій (185) і Одеській (185) областях. Найменша кількість баптистських парафій зафіксована у Тернопільській (19), Івано-Франківській (32) та Чернігівській (72) областях. Питома вага громад баптистів за регіонами коливається від 10,0 % до 48,7 % всіх протестантських громад. Мінімальна вона у Тернопільській (10,0 %) та Закарпатській (12,5 %) областях, а також у м. Київ (18,6 %). Найбільш поширені баптистські громади у Хмельницькій (48,7 %), Сумській (43,9 %) та Черкаській (41,0 %) областях. Інституційно ці громади належать до Всеукраїнського союзу церков євангельських християн-баптистів, Міжнародної Ради церков євангельських християн-баптистів, Братства незалежних церков і місій євангельських християн-баптистів тощо. Найчисельнішим залишається «Всеукраїнський союз церков євангельських християн-баптистів», якому належить 2691 громада баптистів. Ця організація діє у всіх регіонах України, але найбільше таких громад у Черкаській області.

Другою за поширеністю протестантською конфесією є п'ятидесятництво. Чисельність громад даної конфесії в областях коливається від 45 до 282. Найбільш поширене

п'ятидесятництво у Рівненській (282), Волинській (207 громад), Чернівецькій (168 громад) областях. Найменша кількість таких громад у Івано-Франківській (45), Сумській (56), Миколаївській та Чернігівській (по 58) областях. Питома вага п'ятидесятницьких громад в країні становить 27,4 %, а в регіонах вона варіює від 12,5 % до 65,0 %. Максимальною є частка таких громад у трьох західних областях: Тернопільська (65,0 %), Рівненська (57,1 %) та Волинська (44,5 %). Мінімального поширення п'ятидесятництво набуло у Черкаській (12,5 %), Донецькій (14,6 %), Луганській (18,9 %) областях. Громади п'ятидесятників належать до таких організацій: Всеукраїнський союз церков християн віри євангельської-п'ятидесятників, Союз церкви Божої України, Божа церква християн віри євангельської в Україні (в пророцтвах), Собор церков України християн віри євангельської «Відкрита Біблія», Союз вільних церков християн євангельської віри України тощо. За останні десять років в країні зменшилося представництво Церкви євангельських християн в дусі апостолів в Україні та Українського центру об'єднаної церкви християн віри євангельської. Натомість, додалася організація Собор церков України християн віри євангельської «Відкрита Біблія». Найчисельнішим залишається «Всеукраїнський союз церков християн віри євангельської-п'ятидесятників», який найбільше громад має у Рівненській області (272).

Третю позицію посідають парафії хариз-

матів – 1392 громади або 13,5 % всіх громад протестантів. В регіонах кількість таких громад варіює від 9 до 217. В територіальному аспекті громади харизматичного напрямку більш поширені на сході та південному сході країни (Донецька область – 217, Дніпропетровська – 130, Запорізька – 91). Водночас на заході дана конфесія не набула значного поширення: Тернопільська область – 9, Івано-Франківська – 11, Рівненська – 13. В регіонах їх частка коливається від 4,2 % до 28,0 %. Найменш представлені громади харизматів у трьох західних областях: Тернопільській (4,8 %), Івано-Франківській (6,7 %), Волинській (6,7 %) та Чернівецькій (4,8 %). Найвищою є питома вага таких громад у Донецькій (28,0 %), Дніпропетровській (26,7 %) та Миколаївській (24,7 %) областях. Інституційно громади харизматів належать до Церкви Повного Євангелія, Української християнської євангельської церкви, Церкви живого Бога, Духовного центру «Нове покоління» християнських церков України, Духовного центру «Відродження». Але найбільша кількість громад належить до інших організацій харизматичного напрямку. Громади організації Церков Повного Євангелія посідають другу позицію за представленістю в країні. Найбільше громад цієї церкви – у Дніпропетровській області (125), найменше – на заході країни у Івано-Франківській області (1 громада).

Релігійні громади адвентистів складають 10,7 % всіх протестантських громад. Загалом в країні діє 1102 громад адвентистів, а в регіонах їх кількість коливається від 13 до 121. Найбільшого поширення цей напрям набув у Чернівецькій (121 громада), Вінницькій (106 громад) та Черкаській (82 громади) областях. Найменш поширений адвентизм у Тернопільській (13 громад), Херсонській (22 громади), Рівненській (24 громади) областях. В регіонах частка громад адвентистів коливається від 4,6 % до 20,5 %. Найбільш представлені вони у Чернівецькій (20,5 %), Вінницькій (19,3 %) та Черкаській (17,1 %) областях. Найменш поширені такі громади у м. Київ (4,6 %), Рівненській (4,9 %) та Тернопільській (6,9 %) областях. Адвентистські громади представлені лише 2 організаціями: Українська уніонна конференція Церкви Адвентистів сьомого дня та Церква Адвентистів сьомого дня реформаційного руху в Україні. З кількістю громад більш ніж у 20 разів домінує Українська уніонна конференція Церкви Адвентистів сьомого дня.

Євангельські християни мають в країні 385 громад, які складають 3,7 % громад протестантів. В регіонах кількість таких громад

коливається від 1 до 82 громад. Найбільше їх у м. Київ (82), Київській (48) та Запорізькій (36) областях; найменше – в Івано-Франківській (1), Тернопільській (1) та Миколаївській (2) областях. У Львівській, Луганській і Житомирській євангелізм не представлений в конфесійній структурі. Питома вага громад євангелістів в регіонах коливається від 0,5 % до 15,2 %. Найменшою вона є у Тернопільській (0,5 %), Івано-Франківській (0,6 %) та Миколаївській (0,8 %) областях; найвищою – у м. Київ (15,2 %), Київській (8,7 %) та Запорізькій (8,2 %) областях. У 2006 р. всі 252 громади євангелістів належали до однієї організації – «Євангельські християни». До 2016 р. в країні кількість громад цієї конфесії зросла до 387. Розширився і спектр релігійних організацій, що представляли дану конфесію: Асоціація місіонерських церков євангельських християн України, Об'єднання біблійних місіонерських церков України, Собор незалежних євангельських церков України тощо.

Громади реформатів складають 1,3 % протестантських парафій. Загальна чисельність таких громад – 132. За 10 років цей напрям поширився із 2 центрів (Закарпаття та м. Київ) до 6 областей країни. Найпоширенішим реформізм залишається у Закарпатській області – 121 громада. Незначна кількість таких громад діє у Рівненській (3), Хмельницькій (2), Донецькій, Дніпропетровській, Львівській областях та м. Києві (по 1 громаді). Питома вага громад реформатів в регіонах варіює від 19,4 % до 0,1 %. Максимальна їх частка – у Закарпатській (19,4 %), а мінімальна – у Донецькій (0,1 %) області. В інших областях питома вага реформатів знаходиться в межах 0,2 % до 0,6 %. Конфесію реформатів організаційно представляють Закарпатська реформатська церква, Українська євангелічно-реформатська церква та інші. Домінуючою була і залишається Закарпатська реформатська церква.

Лютеранство в Україні уособлене 85 громадами (0,8%). В регіонах діє від 1 до 12 таких громад. Найбільше їх в Одеській (12), Миколаївській (10) областях та у м. Київ (8). По 1 громаді лютеран зареєстровано у Волинській, Луганській, Київській, Черкаській, Чернігівській і Чернівецькій областях. В регіонах їх частка коливається від 0,1 % до 3,8 %. Найвищою вона є у Миколаївській (3,8 %), Тернопільській (3,2 %) та Одеській (2,5 %) областях; найнижчою – у Івано-Франківській (0,1 %), Волинській (0,2 %) та Київській (0,2 %) областях. Лютеранство в Україні організаційно представлене Німецькою Євангелічно-Лютеранською Церквою, Українською Лютерансь-

кою Церквою та ін. Домінуючою є Українська Лютеранська Церква, яка має найбільше громад у Тернопільській області (6). По 1 громаді цієї церкви діють у Вінницькій, Івано-Франківській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Херсонській, Хмельницькій, Чернівецькій і Чернігівській областях.

Вагому частку (13,4 %) серед протестантських громад України складають інші релігійні організації протестантського спрямування, серед яких: Меноніти, Церква Христа, «Армія Спасіння» в Україні, Англійканська церква, Пресвітеріанська церква, Назаряни, Молокани, Християни суботнього дня, Об'єднана методистська церква України, Свідки Єгови, Церква Ісуса Христа святих останніх днів (мормони), Новоапостольська церква в Україні та окремі протестантські релігійні організації. Їх загальна чисельність в країні становить 1379 громад, а за регіонами коливається від 8 до 171. Найпоширеніші такі громади у Донецькій (171), Закарпатській (169) областях та м. Київ (156). Порівняно незначна кількість таких гро-

мад діє у Житомирській (8), Тернопільській (18), Хмельницькій і Сумській областях (по 20 громад). Сумарна питома вага цих громад в областях варіює від 4,7 % до 30,5 %. Найвищою вона є у Івано-Франківській (30,5 %), Харківській (22,8 %), Черкаській (22,0 %) областях та у м. Київ (28,8 %). Мінімальна їх частка характерна для Рівненської (4,7 %), Волинської (6,7 %) та Київської (7,3 %) областей. Серед цієї групи найбільш представлені є Свідки Єгови, які найбільше парафій мають у Закарпатській області (162). Найменш представлені такі громади у Житомирській області (7 громад) [5].

Рівень поширеності протестантизму оцінювався за кількістю громад протестантів, що припадає на 10 тис. населення. В Україні в середньому рівень поширеності протестантизму становить 2,4 громади на кожні 10 тис. населення. В регіонах він коливається від 0,2 до 6,9 громади на 10 тис. населення (рис. 3.). Найнижчим цей рівень є у м. Київ (0,2), а найвищим – у Чернівецькій області (6,5).

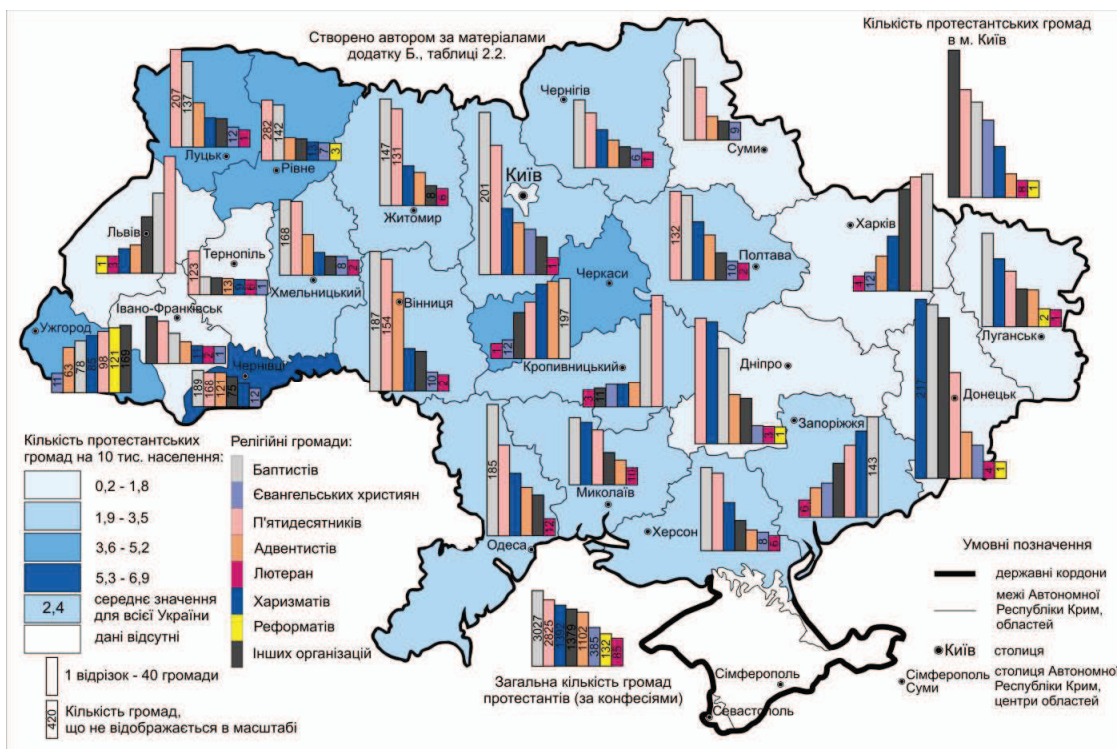

Рис. 3. Поширеність протестантизму в Україні, 2016 р.

За рівнем поширеності протестантизму в Україні можна виділити такі групи регіонів:

- з низьким рівнем поширеності (0,2-1,8 громади на 10 тис. населення): Тернопільська, Львівська, Івано-Франківська, Сумська, Харківська, Луганська, Дніпропетровська, Донецька, м. Київ (мінімальне значення в цій групі – у м. Київ (0,2), максимальне – у Донецькій області (1,8);
- з середнім рівнем поширеності (1,9-3,5):

Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Полтавська, Кіровоградська, Миколаївська, Київська, Житомирська, Вінницька, Хмельницька, Чернігівська області (мінімальне значення – в Одеській області (2,0), максимальне – у Вінницькій та Кіровоградській областях (по 3,4);

- з високим рівнем поширеності (3,6-5,2): Волинська, Рівненська, Закарпатська та

Черкаській області (мінімальне значення – у Черкаській (3,9), максимальне – у Закарпатській області (5);

- з дуже високим рівнем поширеності (5,3-6,9): Чернівецька область (6,5).

Громади протестантів мають свою розпорядженні такі різновиди культових споруд: зал царства (у Свідків Єгови), дім молитви (у баптистів), кірха (у лютеран), церкви та храми (інші протестантські течії). Загальна кількість культових споруд протестантських конфесій в Україні становить 7451 одиниці. Найбільшу кількість таких споруд мають громади баптистів (2225), найменшу – лютеранські громади (67).

При аналізі забезпеченості громад протестантів культовими спорудами розглядалися такі категорії: власне культові споруди і приміщення пристосовані під молитовні. У 7 із 8

протестантських конфесій серед культових споруд переважали приміщення, що пристосовані під молитовні. Лише у реформатів більшість становлять власне культові споруди (108 проти 11). В громадах баптистів співвідношення власне культових споруд та приміщень, пристосованих під молитовні складало 1003 до 1222, Євангельських християн – 26 до 232, п'ятидесятників – 698 до 1257, адвентистів – 327 до 606, лютеран – 19 до 48, харизматів – 44 до 884 споруд, інші громади 333 до 621 [7].

В територіальному аспекті найбільшу кількість культових споруд мають у володінні громади протестантів у Донецькій області (672 одиниці), а найменшу – у Миколаївській області (73 одиниці) і м. Київ (87 одиниць). В інших областях кількість культових споруд коливається від 131 (Івано-Франківська область) до 467 (Чернівецька область) (рис.4.).

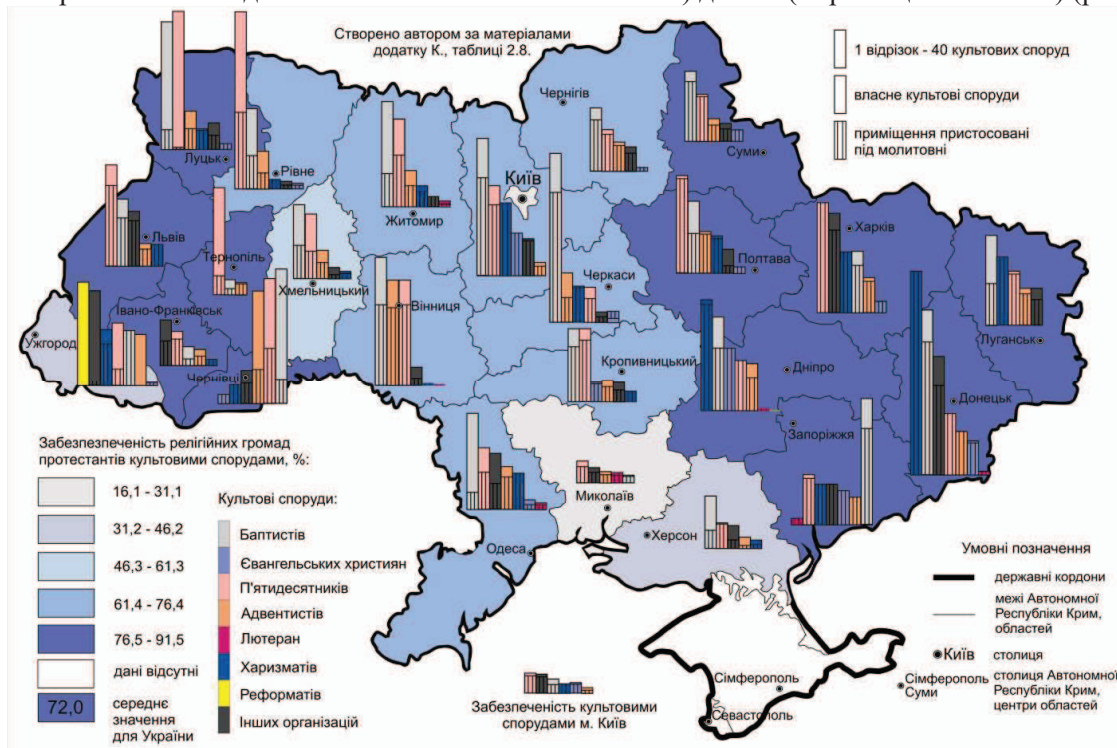

Рис. 4. Забезпеченість протестантських громад культовими спорудами в Україні, 2016 р.

Рівень забезпеченості протестантських громад культовими спорудами в середньому в Україні становить 72 %, а за регіонами коливається від 16,1 % до 91,5 %. Найменш забезпечені потреби протестантів у культових спорудах у м. Київ (16,1 %). Найвищий рівень забезпеченості (76,5-91,5 %) характерний Волинській, Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській, Чернівецькій, Сумській, Полтавській, Харківській, Дніпропетровській, Луганській, Донецькій та Запорізькій областям. Максимальний показник забезпеченості зафіксовано у Сумській області – 91,3 %. Протестанти Закарпатської, Хмельницької та Херсонської областей забезпечені культовими

спорудами на 31,2-46,2 %; Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської, Вінницької, Черкаської, Кіровоградської та Одеської областей – на 61,4-76,4 %.

Рівень забезпеченості культовими спорудами суттєво різняться і за протестантськими конфесіями: баптисти – 72 %, євангелісти – 63 %, п'ятидесятники – 73 %, адвентисти – 83 %, лютерани – 70 %, реформати – 32 %, харизмати – 57 %, інші протестантські громади – 77 %.

З розширенням релігійної мережі протестантських громад з'являється необхідність не лише в культових спорудах, а і в священнослужителях. За останнє десятиріччя загальна кількість священнослужителів в громадах

протестантів зростає з 9602 до 12272 (на 27,8 %). Це відбулося за рахунок збільшення їх представництва у громадах Євангельських християн (з 260 до 310 – на 19,2 %), п'ятидесятників (з 3126 до 3359 – на 7,5 %), реформатів (з 65 до 88 – на 26,1 %), харизматів (1268 до 1338 – на 5,2 %). Натомість суттєво зменшилася кількість священнослужителів в громадах баптистів – з 3270 до 3158 (на 3,4 %), адвентистів – з 1218 до 1020 (на 16,3 %), лютеран – з 84 до 62 (на 26,2 %). Найбільш масштабний приріст кількості священнослужителів

відбувся в категорії «інших християнських громадах протестантського спрямування» (з 311 до 2937 (або на 844,3 %), що зумовлено суттєвим зростанням кількості громад, які в статистиці відносять до цієї групи [7].

В середньому на 1 адміністративну одиницю в Україні припадає 490,9 протестантських священнослужителів, що на 38,1 % більше, ніж десять років тому. Найменше протестантських священнослужителів діє у Сумській області (182 особи), найбільше – у Чернівецькій області (1030 осіб).

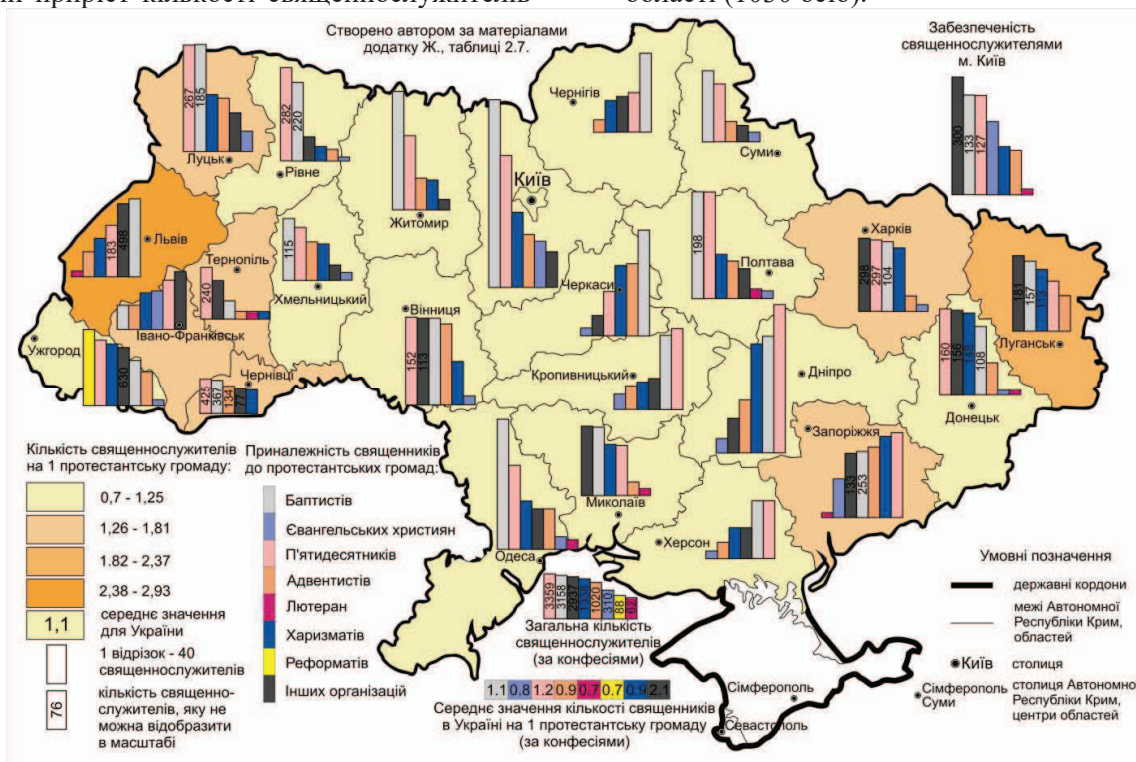

Рис. 5. Забезпеченість протестантських громад священнослужителями в Україні, 2016 р.

Рівень забезпеченості громад священнослужителями (кількість священників, що припадає на 1 протестантську громаду) в середньому в Україні складає 1,1 особа на громаду. Проте за областями цей показник коливається в межах 0,7-2,9 священника на 1 громаду. Низький рівень забезпеченості (0,7-1,25 осіб на 1 громаду) характерний для 16 з 24 областей України. Середній рівень забезпеченості (від 1,26 до 1,81) мають Харківська, Тернопільська, Волинська, Запорізька, Чернівецька та Івано-Франківська області. Високим цей показник залишається лише у Луганській (1,9), а дуже високим – у Львівській (2,9) (рис 5).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Протестантизм поступово все більше просочується в релігійне життя України в результаті активної просвітницько-релігійної та місіонерської діяльності, що активно ведеться в етнокультурному просторі

з традиційним домінуванням православ'я. Цей фактор суттєво змінює релігійну ситуацію в країні та її регіонах, змінюючи конфесійну структуру населення. На сьогодні протестантизм в Україні є найдинамічнішою конфесією та представлений широкою палітрою конфесій і розгалуженою інституційною мережею. В країні діє 41 релігійна організація, що належать до 8 протестантських конфесій. Загальна кількість громад протестантів становить 10327, а їх питома вага досягла 31,0 % всіх громад. Найбільш розповсюдженими є громади баптистів, п'ятидесятників, харизматів, адвентистів, євангелістів. Менш представлені громади реформатів, лютеран та інших конфесій. Регіони, в яких питома вага релігійних громад перевищує 40 % всіх громад вже фактично є православно-протестантськими. Порівняно низькою є частка таких громад у західних областях країни. Громади протестантів значно краще забезпечені кадрами, ніж парафії інших

напрямок християнства. Поступово зростає і мережа культових споруд даної конфесії. З одного боку, наявність протестантських громад урізноманітнює релігійну палітру сучасної України. З іншого боку, слід пам'ятати, що релігійні цінності виступають складовою поняття «культурного ядра» етносу, що зберігає своєрідність до тих пір, поки на нього не здійснюється вплив інших цінностей. Тож посилення позицій нетрадиційних для регіонів

релігій може загрожувати втратою їх етнічної самобутності та регіональної ідентичності. Протестантизм вже має суттєвий вплив на релігійні процеси в країні, охоплюючи різноманітні етнічні, соціальні та вікові групи населення. Цей фактор слід враховувати при розробці державних та регіональних програм сталого розвитку з метою уникнення міжконфесійної конфліктності та забезпечення релігійного плюралізму.

Література:

1. Маслова Н. Геоконфесійні аспекти поширення протестантизму в Кіровоградській області / Н. Маслова // Українська географія: сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т. – К., 2016. – Т. II. – С. 195-197.
2. Маслова Н. М. Конфесійна структура та географія поширення протестантизму в Кіровоградській області // Н. Маслова // Матеріали обласної науково-практичної конференції «Природничо-наукові дослідження Кіровоградської області: музезнавчі аспекти» // Збірник наукових праць. – Кропивницький. – ЦДПУ, 2018.
3. Кислюк К. В. Релігієзнавство: Підручник для студентів вузів / К. В. Кислюк, О. М. Кучер. – Народ. укр. акад. – 5-е вид., виправ. і доп. – К., 2005. – 636 с.
4. Павлов С.В. Географія релігій: Навч. посіб. для студ. геогр. і філос. факультетів вищих навч. закл. / С.В. Павлов, К. В. Мезенцев, О. О. Любіцева. – К. : АртЕк, 1998. – 504. – С. 424-426.
5. Звіт Держкомнацрелігій про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2017 року (Форма № 1) // Матеріали державного комітету з питань національностей та релігій при Кабінеті Міністрів України [Електронний ресурс] / Інститут релігійної свободи. – Режим доступу : www.irs.in.ua
6. Звіт Держкомнацрелігій про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2007 року (Форма № 1) // Матеріали державного комітету з питань національностей та релігій при Кабінеті Міністрів України [Електронний ресурс] / Інститут релігійної свободи. – Режим доступу : www.irs.in.ua
7. Звіт Держкомнацрелігій про забезпеченість церков і релігійних організацій України культовими будівлями та приміщеннями, пристосованими під молитовні станом на 1 січня 2017 року (Форма № 2) // Матеріали державного комітету з питань національностей та релігій при Кабінеті Міністрів України [Електронний ресурс] / Інститут релігійної свободи. – Режим доступу : www.irs.in.ua

References:

1. Maslova N. Geokonfesijsni aspekty' poshy'rennya protestanty'zmu v Kirovograds'kij oblasti / N. Maslova // Ukrayins'ka geografiya: suchasni vy'kly'ky'. Zb. nauk. pracz' u 3-x t. – K., 2016. – T. II. – S. 195-197.
2. Maslova N. M. Konfesijsna struktura ta geografiya poshy'rennya protestanty'zmu v Kirovograds'kij oblasti // N. Maslova // Materialy' oblasnoyi naukovo-prakty'chnoyi konferenciyi «Pry'rodny'cho-naukovi doslidzhennya Kirovograds'koyi oblasti: muzeyeznavchi aspekty'» // Zbirny'k naukovy'x pracz'. – Kropy'vny'cz'ky'j. – CzDPU, 2018.
3. Kyslyuk K. V. Relihiyevnavstvo: Pidruchnyk dlya studentiv vuziv / K. V. Kyslyuk, O. M. Kucher. – Narod. ukr. akad. – 5-ye vyd., vyprav. i dop. – K., 2005. – 636 s.
4. Pavlov S.V. Neohrafiya relihiy: Navch. posib. dlya stud. heohr. i filoz. fakul'tetiv vyshchikh navch. zakl. / S.V. Pavlov, K. V. Mezentssev, O. O. Lyubitseva. – K. : ArtEk, 1998. – 504. – S. 424-426.
5. Zvit Derzhkomnatsrelihiy pro merezhu tserkov i relihiynykh orhanizatsiy v Ukrayiny stanom na 1 sichnya 2017 roku (Forma № 1) // Materialy derzhavnogo komitetu z pytan' natsional'nostey ta relihiy pry Kabineti Ministriv Ukrayiny [Elektronnyy resurs] / Instytut relihiynoyi svobody. – Rezhym dostupu : www.irs.in.ua
6. Zvit Derzhkomnatsrelihiy pro merezhu tserkov i relihiynykh orhanizatsiy v Ukrayiny stanom na 1 sichnya 2007 roku (Forma № 1) // Materialy derzhavnogo komitetu z pytan' natsional'nostey ta relihiy pry Kabineti Ministriv Ukrayiny [Elektronnyy resurs] / Instytut relihiynoyi svobody. – Rezhym dostupu : www.irs.in.ua
7. Zvit Derzhkomnatsrelihiy pro zabezpechenist' tserkov i relihiynykh orhanizatsiy Ukrayiny kul'tovymi budivlyamy ta prymishchennyamy, prystosovanymy pid molytovni stanom na 1 sichnya 2017 roku (Forma № 2) // Materialy derzhavnogo komitetu z pytan' natsional'nostey ta relihiy pry Kabineti Ministriv Ukrayiny [Elektronnyy resurs] / Instytut relihiynoyi svobody. – Rezhym dostupu : www.irs.in.ua

Аннотация:

Наталія Маслова, Валентина Мирза-Сиденко, Володимир Переведенцев. ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАСПРОСТРАНЕНИЯ ПРОТЕСТАНТИЗМА В УКРАИНЕ.

В статье освещены территориальные аспекты распространения протестантизма в Украине, которое происходит в результате активной просветительско-религиозной и миссионерской деятельности в этнокультурном пространстве с традиционным доминированием православия. Этот фактор существенно влияет на религиозную ситуацию в стране и регионах, меняя традиционную конфессиональную структуру населения.

На основе статистических данных проанализирована динамика и территориальные различия количества и удельного веса общин протестантов в общей конфессиональной структуре в Украине и ее регионах. Отмечается, что протестантизм в Украине является самым динамичным направлением христианства, представленным широкой палитрой конфессий и разветвленной институциональной сетью. Регионы, в которых удельный вес религиозных общин выше 40% фактически являются православно-протестантскими. Раскрыта конфессиональная структура протестантизма в Украине, в которой представлены баптисты, пятидесятники, харизматы, адвентисты, евангелисты, реформаты, лютеране и др. Проанализировано представительство различных протестантских конфессий и течений в регионах. Установлено институциональную принадлежность

існуючих общин протестантів к 41 релігійної організації, що належать до 8 протестантських конфесій. Виділені групи регіонів України з низьким, середнім, високим і дуже високим рівнем поширення протестантизму. Розкрито територіальні особливості забезпеченості общин протестантів культовими спорудами і священнослужителями.

Визначено можливі наслідки подальшого зростання ролі протестантизму в конфесійному просторі країни: зростання різноманітності релігійної палітри сучасної України з однієї сторони і загроза втрати етнічної самобитності і регіональної ідентичності – з іншої. Відзначено необхідність урахування зростання ролі протестантизму в культурно-релігійному просторі при розробці державних і регіональних програм стійкого розвитку з метою уникнення міжконфесійної конфліктності і забезпечення релігійного плюралізму.

Ключевые слова: протестантизм, релігійна община, конфесія, конфесійна структура, баптизм, євангелізм, адвентизм, п'ятидесятництво, Свідетелі Іегови, лютеранство, харизматизм тощо подібне.

Abstract:

Natalia Maslova, Valentina Mirza-Sidenko, Volodymyr Perevedentsev. SOCIAL-GEOGRAPHIC ASPECTS THE SPREAD OF PROTESTANTISM IN UKRAINE.

The article covers the territorial aspects of the spread of Protestantism in Ukraine. It is noted that the spread of this direction of Christianity in the country occurs as a result of active educational, religious and missionary activity, which is actively conducted in the ethno-cultural space with the traditional dominance of Orthodoxy. The emphasis is placed on the fact that this factor significantly affects the religious situation in the country and regions, changing the traditional denominational structure of the population.

On the basis of statistical data, the dynamics and territorial differences between the numbers and the proportion of Protestant communities in the general denominational structure in Ukraine and its regions are analyzed. It is noted that Protestantism in Ukraine today is the most dynamic direction of Christianity, represented by a wide range of denominations and an extensive institutional network. The number of communities of Protestants is steadily increasing, and their share has already reached 31.0%. The emphasis is on the fact that the regions in which the proportion of religious communities exceeds 40% are actually Orthodox-Protestant. Relatively low is the proportion of Protestant communities in the western regions of the country. The confessional structure of Protestantism in Ukraine is presented, in which the Baptists, Pentecostals, Charismatists, Adventists, Evangelical Christians, reformers, Lutherans and others are represented. The level of representation of various Protestant denominations and currents in the regions is analyzed. Found that religious communities of Protestants belong to 41 religious organizations representing 8 Protestant denominations. The groups of regions of Ukraine with low, medium, high and very high level of Protestantism prevalence are highlighted. The territorial features of providing religious communities of Protestants with religious buildings and clergy are revealed. It was established that the level of provision of Protestant communities by religious buildings in the country is quite high - 72%. It is noted that the Protestant communities are much better secured with cadres than parishes of other Christian denominations.

The possible consequences of the further growth of the role of Protestantism in the confessional space of the country are determined: the growth of diversity of the religious palette of modern Ukraine on the one hand and the threat of loss of ethnic identity and regional identity - on the other. The emphasis is placed on the fact that religious values are an integral part of the notion of the "cultural core" of an ethnic group, which retains its originality until it is affected by other values. The necessity of taking into account the growth of the role of Protestantism in the cultural and religious space of the country and regions during the development of state and regional programs of sustainable development with the purpose of avoiding interconfessional conflict and ensuring religious pluralism is emphasized.

Key words: Protestantism, religious community, confession, confessional structure, Baptism, Evangelism, Adventism, Pentecostalism, Jehovah's Witnesses, Lutheranism, Charismaism, etc.

Надійшла 08.11.2018 р.